

Mindre boplatsslämning i Glanshammar

L2019:5874; L2019:5880

Rinkaby 3:6

Glanshammar socken

Örebro kommun

Närke

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
utredningen markerad i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2019:59

Författare	Leif Karlenby
Kvalitetsgranskning	Nina Balknäs
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Ebba Knabe mäter in anläggningar.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:59

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Mindre boplatsslämning i Glanshammar

L2019:5874; L2019:5880

Rinkaby 3:6

Glanshammar socken

Örebro kommun

Närke

Leif Karlenby

Lst dnr 431-4294-2019

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Örebro
Landskap	Närke
Socken	Glanshammar
Fastighet	Rinkaby 3:6
Fornlämningsnummer	L2019:5874; L2019:5880
Lämningsstyp	Fossil åkermark, boplatz övrig
Datering	Stenålder (mellanneolitikum?), nyare tid
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
Länsstyrelsens beslutsdatum	2019-08-14
Länsstyrelsens diarienummer	431-4294-2019
Uppdragsnummer i Fornreg	201900888
Arkeologgruppens projektnummer	P19052
Projektledare	Leif Karlenby
Fältpersonal	Leif Karlenby, Ebba Knabe
Undersökningstid	2019-08-29 till 2019-08-30
Undersökt yta	870 m ² , 150 löpmeter
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	6
Syfte och målgrupper	8
Metod och genomförande	8
Resultat	8
Tolkning	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Referenser	12
Bilagor	13
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	<i>13</i>
<i>Bilaga 2. Anläggningstabell</i>	<i>15</i>
<i>Bilaga 3. Planer</i>	<i>16</i>

Figur 1. Karta över Glanshammar med platsen för utredningen markerad med svart ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Den 29–30 augusti 2019 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk utredning inom Rinkaby 3:6, Glanshammars socken. Området planerades för avstyckning av villatomter.

Sammanlagt grävdes 150 löpmeter schakt inom ytan. I tre av schakten påträffades elva stolphål. Deras placering antydde att det kunde röra sig om två, möjligen tre mesulahus med tvåskeppig konstruktion. Hus tillhörande denna typ har påträffats i området år 2015, då undersökningar genomfördes i samband med arbeten på cykelvägen mellan Örebro och Glanshammar. De husen har daterats till mellanneolitikum. Tyvärr var det inte möjligt att ¹⁴C-datera de nu påträffade lämningarna eftersom inget daterbart material hittades.

I området påträffades också fem röjningsrösen. Ett par av dem bestod av större sten som föreföll vara upplagda i sen tid, några av rösena var mindre och kan möjligen vara av äldre datum. I området finns dock ingen åkermark på de historiska kartorna och området verkar vara uppodlat först vid förra sekelskiftet.

Inledning

Den 29–30 augusti 2019 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk utredning inom rubricerad fastighet. Ansvarig för arbetet var Leif Karlenby.

Ett område motsvarande cirka 8 000 kvadratmeter planerades för avstyckning av villatomter. Denna yta bestod vid utredningstillfället av ett kalhygge i före detta ängs- och åkermark.

Bakgrund och kulturmiljö

Rinkaby ligger på en moränås som sträcker sig i nord-sydlig riktning. I dag är stora delar uppodlad åkermark men området inrymmer även en relativt omfattande bebyggelse och flera bondgårdar. De lägre partierna runt Rinkaby låg till stor del under vatten under förhistorisk tid och ingick då i Hjälmarens.

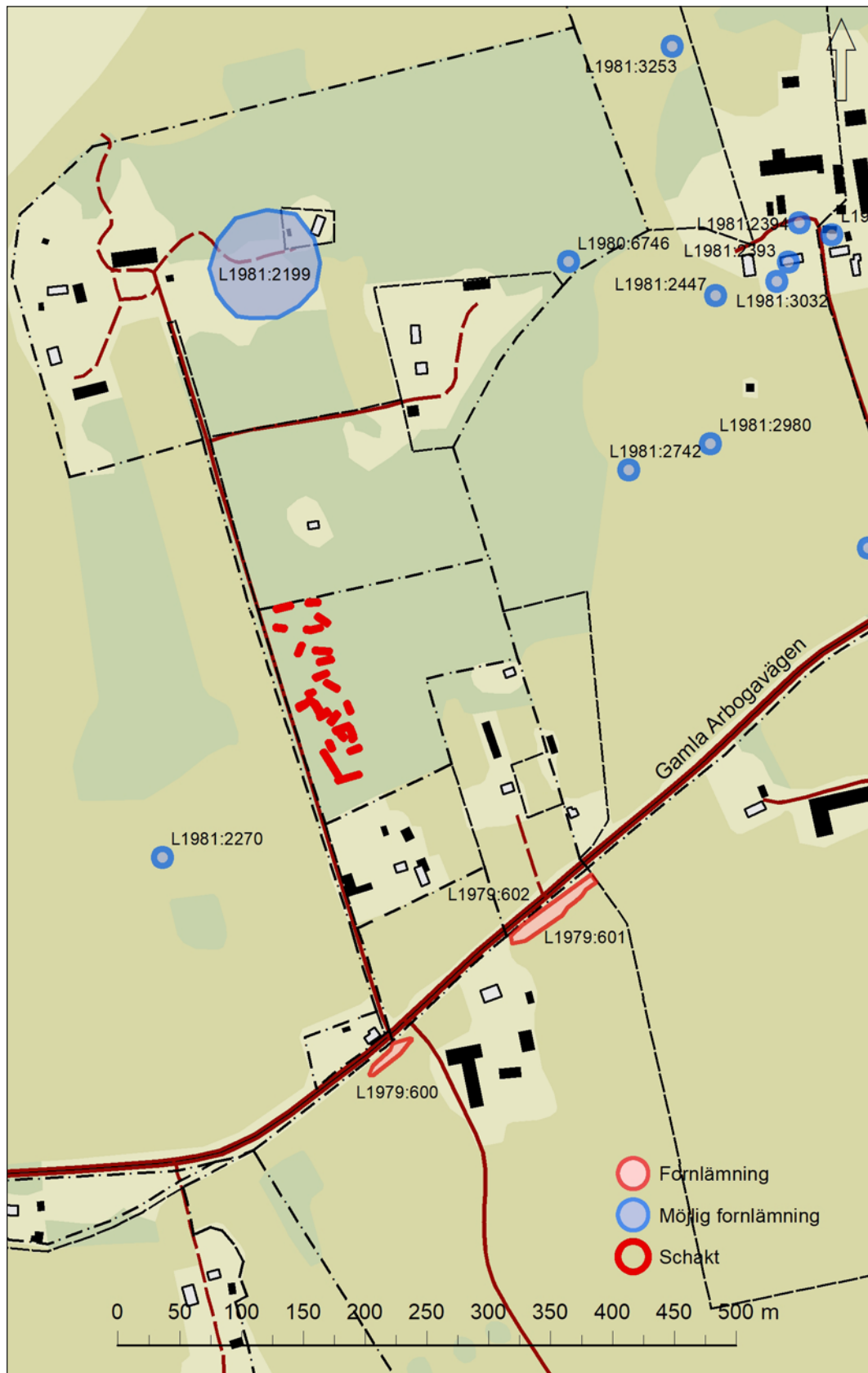
Det äldsta belägget för namnet Rinkaby är från år 1314, då i formen *Rinkæby*. Förledet kommer av det fornsvenska ordet rinker med betydelsen man eller krigare. I socknen finns ett flertal fornlämningar.

Bygden har varit bebodd sedan lång tid och det finns spår av boplatser, gravar och offerplatser sedan övergången mellan senneolitikum och äldre bronsålder. Vid undersökningar utförda år 2015 hittades även spår av en bosättning från mellanneolitikum strax öster om Rinkaby (Karlenby 2016).

Omkring fem kilometer nordöst om undersökningsområdet ligger Hassle där en stor bronsåldersskatt lagts ned i slutet av bronsåldern. Från folkvandringstid finns Åverstafyndet som bestod av ett vapenoffer med svärd, spjutspetsar och detaljer från hästutrustning. I Storsicke, strax öster om utredningsområdet, har det påträffats tre bronsyxor, varav minst en utgör ett våtmarksoffer, samt ett flertal stenyxor (Karlenby 2007:45).

Vid Husby, en kilometer söder om utredningsplatsen, finns en större järnåldersboplatz. Vid undersökningar inför ombyggnationen av E18 och E20 hittades omfattande boplatsslämningar och spår efter en marknads- eller handelsplats. Även en stor hallbyggnad och tidigkristna gravar påträffades på platsen (Lindkvist 2003:344ff).

Inom själva Rinkaby har enbart (utöver undersökningarna för cykelvägen) genomförts mindre arkeologiska insatser. I en trädgård i närheten av kyrkan påträffades en härdgrop, men inga följande insatser gjordes (Karlenby 2014). Strax norr om kyrkbyn har en utredning och en förundersökning genomförts där ett fåtal hantverksanläggningar genomförts som daterats till vendeltid (Karlenby 2018). Sommaren 2019 gjordes en mindre utredning för utbyggnad av daghem söder om vägen. Inga fornlämningar fanns på platsen då omfattande markarbeten genomförts för anläggande av parkering (Vinoy 2019).

Figur 2. Karta över platsen för utredningen med schakten markerade med rött.
Skala 1:5 000.

Syfte och målgrupper

Syftet var att ta reda på om fornlämningar skulle komma att beröras av ett planerat arbetsföretag. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet.

Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Till målgrupperna räknas Länsstyrelsen och Levande Förvaltning AB.

Metod och genomförande

Sammanlagt grävdes 24 schakt med grävmaskin, sammanlagt 800 kvadratmeter eller 10 procent av utredningsytan (grävt med 1,4 meter bred skopa). Schakten fördelades så gott det gick över ytan. På grund av den oländiga terrängen med block och stenar, samt kvarliggande ris från avverkningen, fick schakten anpassas efter omständigheterna.

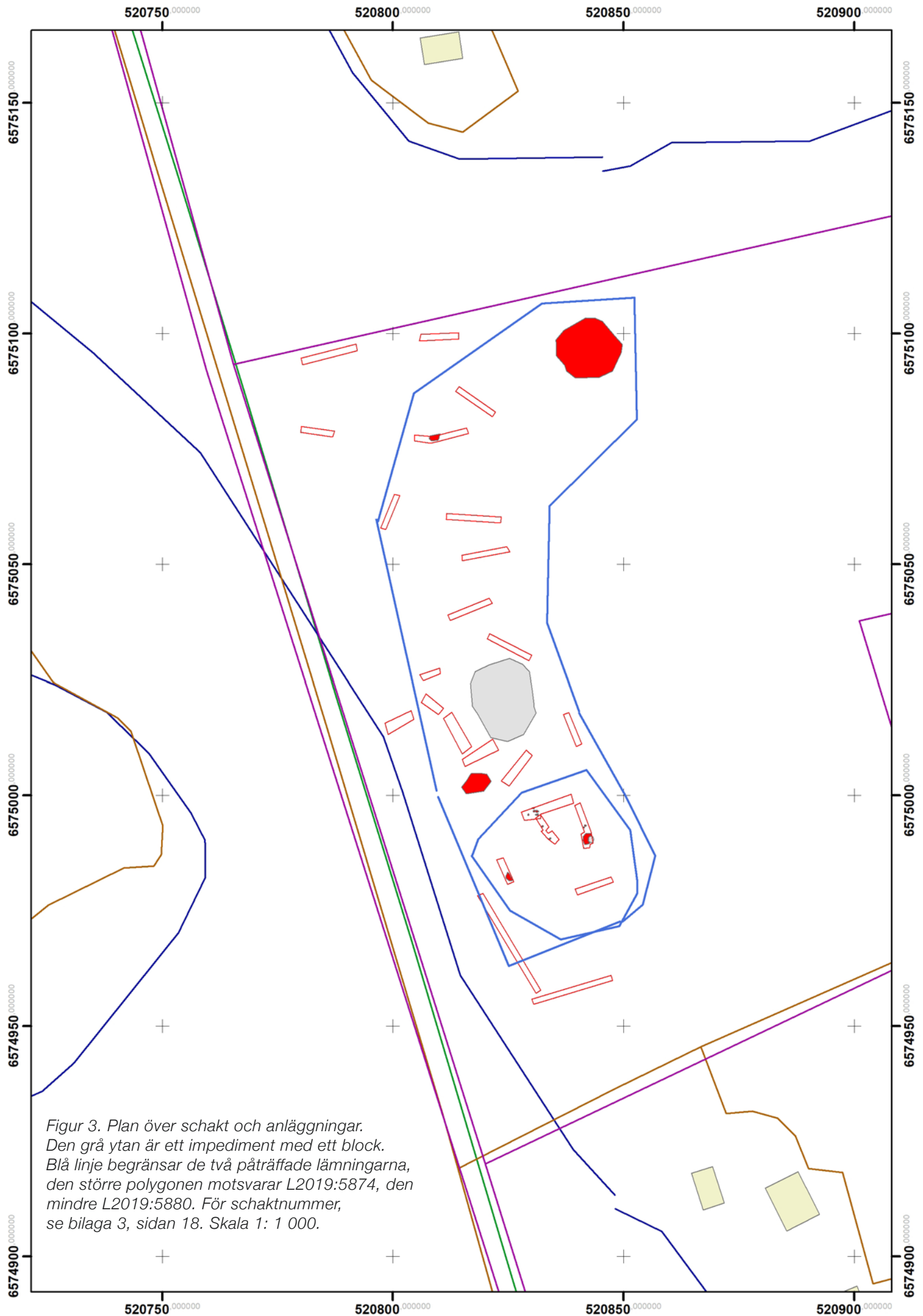
De grävda schakten och påträffade anläggningar mättes in med RTK-GPS och beskrevs skriftligt och med fotografier.

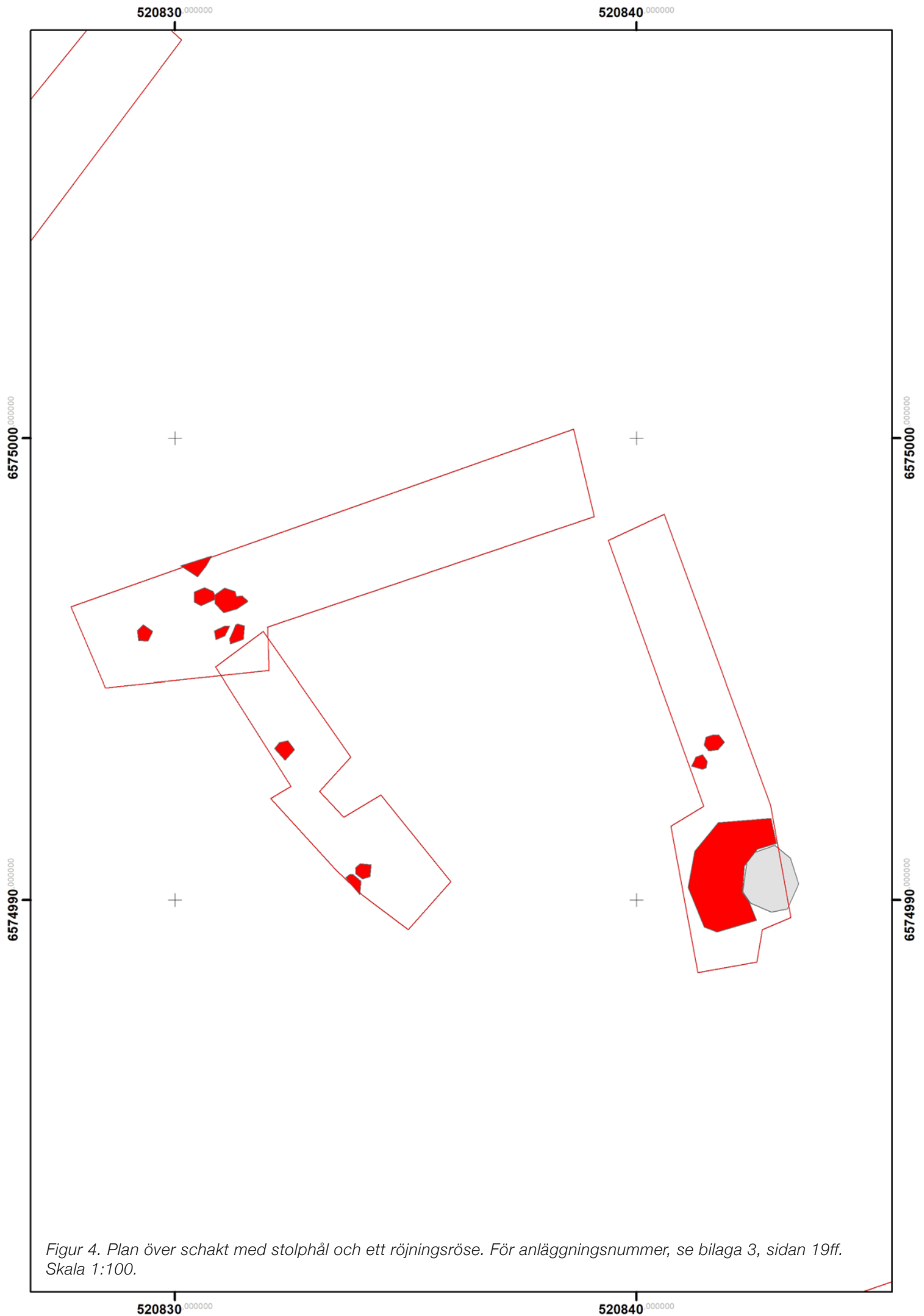
Resultat

Vid utredningen grävdes 24 schakt med sammanlagd längd av 150 meter och en yta av 870 kvadratmeter. I tre av schakten (S200, S284, S356) i den södra delen påträffades elva anläggningar, som bedömdes vara stolphål. Deras placering antydde att det kunde röra sig om så kallade mesulahus eller hus med tvåskeppig konstruktion. Liknande hus undersöktes så sent som år 2015 i samband med byggnationen av en cykelväg mellan Örebro och Glanshammar. De husen påträffades alldeles vid infarten till Nedergårdsvägen. De kunde dateras till mellaneneolitikum och i marken fanns en hel del avslag och kärnor av kvarts. Vid undersökningen inom Rinkaby 3:6 påträffades dock inga fynd från mellaneneolitikum.

Ett kolprov togs i ett stolphål för att möjliggöra en datering av stolphålen. Tyvärr fanns inget kol i jorden från stolphålen.

I området påträffades också fem röjningsrösen. Ett par av dem bestod av större sten som föreföll vara upplagda i sen tid, några av dem var mindre och kan möjligen vara av äldre datum. I området finns ingen åkermark markerad på de historiska kartorna och området verkar vara uppodlat vid förra sekelskiftet. På tidigare kartor ligger området som skog eller betesmark.

Figur 4. Plan över schakt med stolphål och ett röjningsröse. För anläggningsnummer, se bilaga 3, sidan 19ff.
Skala 1:100.

Tolkning

Arkeologgruppens bedömning är att det inom den aktuella ytan förekommer en mindre yta med fornlämningar, eventuellt stolphål från mellanneolitiska hus. Ytan är begränsad och omfattar ett område cirka 25 meter i diameter eller motsvarande omkring 160 kvadratmeter. Platsen är belägen intill ett större block.

En säker datering behövs för att fastställa att det rör sig om en stenåldersboplatz, men det rör sig sannolikt om en fornlämning ändå. Det prov som togs vid utredningen var utan inslag av kol, vilket innebär att lämningarna så här långt enbart kan knytas till mellanneolitikum genom typologiska jämförelser med – visserligen – närliggande exempel.

Odlingrösen utgör enligt Kulturmiljöregistrets definition en fornlämning, då de ligger på gammal åkermark (fossil åkermark). Området indelas inte med täckdiken men begränsas i nord och syd av diken. Även mot vägen i väster finns ett dike. Det senare har snarare med väghållning än jordbruk att göra. Lämningen måste ändå bedömas inte vara av sådan ålder att det skulle behövas en annan antikvarisk bedömning än "Övrig kulturhistorisk lämning" och att det inte behövs ytterligare antikvariska insatser.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet var att fastställa om fornlämning fanns inom området och preliminärt avgränsa den. Vid utredningen påträffades lämningar från en boplatz i form av stolphål som kunde avgränsas till en begränsad yta. Inom utredningsområdet fanns också fem röjningsrösen på en tidigare åkermark. De bedömdes dock som sentida.

Utifrån ovanstående kan man konstatera att utredningen möjliggjort en bedömning av förekomsten av fornlämning inom ytan i linje med förfrågningsunderlag och undersökningsplan. Tyvärr kunde inte fornlämningen dateras annat än genom jämförelse med liknande lämningar i närheten. Ingen ¹⁴C-datering var möjlig. Arkeologgruppen AB anser därmed att uppdraget är utfört i enlighet med undersökningsplanen.

Referenser

Tryckta källor

- Karlenby, L. 2007. Det skapade landet: en landskapsstudie över Äverstaåns dalgång.
I Karlenby, L. (Red): *Om makt och offer: röster om centralmaktens utveckling i tiden före historien*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar. Stockholm.
- Karlenby, L. 2014. *Utredningsgrävning för gång- och cykelväg mellan Glanshammar och Myrö*. Glanshammar och Rinkaby socknar, Örebro kommun och län, Närke. Arkeologisk utredning etapp 2. Arkeologgruppen AB rapport Ag2014:29. Örebro.
- Karlenby, L. 2016. *Arkeologi längs Glanshammarsvägen*. Förundersökning och kompletterande utredning inför bygget av gång- och cykelväg mellan Glanshammar och Myrö, Glanshammars och Rinkaby socknar, Örebro kommun, Närke. Arkeologgruppen AB rapport 2016:14. Örebro.
- Karlenby, L. 2018. *Arkeologisk utredning inför anläggandet av vatten- och avloppsledning mellan Rinkaby och Glanshammar*. Rinkaby och Glanshammars socknar, Örebro kommun, Närke. Arkeologgruppen AB rapport 2018:36. Örebro.
- Lindkvist, A. 2003. Husby i Glanshammar. Ett belysande exempel. I Karlenby, L. (Red): *Mittens rike – Arkeologiska berättelser från Närke*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter No 50. Stockholm.
- Vinoy, T. 2019. *Utredningsgrävning vid Rinkaby förskola*. Rinkaby 2:30, Rinkaby socken, Örebro kommun, Närke. Arkeologgruppen AB rapport 2019:30. Örebro.

Kartor och arkivmaterial

RIKETS ALLMÄNNA KARTVERKS ARKIV
J112-73-32 Häradsekonomiska kartan 1864-67
Rinkaby J133-10F5e58 Ekonomiska kartan 1956
Glanshammar J133-10F5f58 Ekonomiska kartan 1956

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV
Glanshammars m:e Nedergårda nr 1 Storskifte 1819

LANTMÄTERIMYNDIGHETENS ARKIV
18-GLA-57 Storskifte 1821

Bilagor

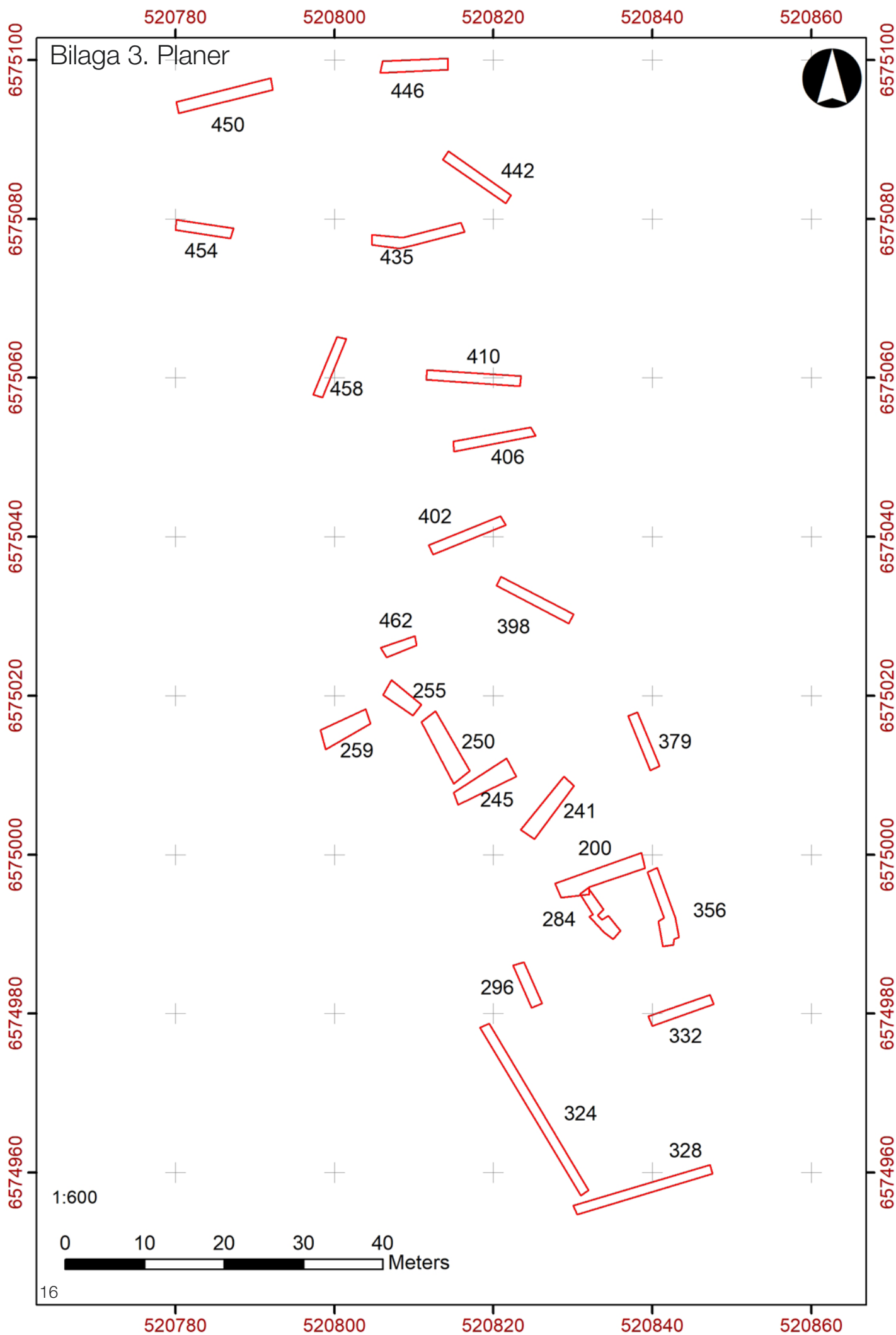
Bilaga 1. Schakttabell

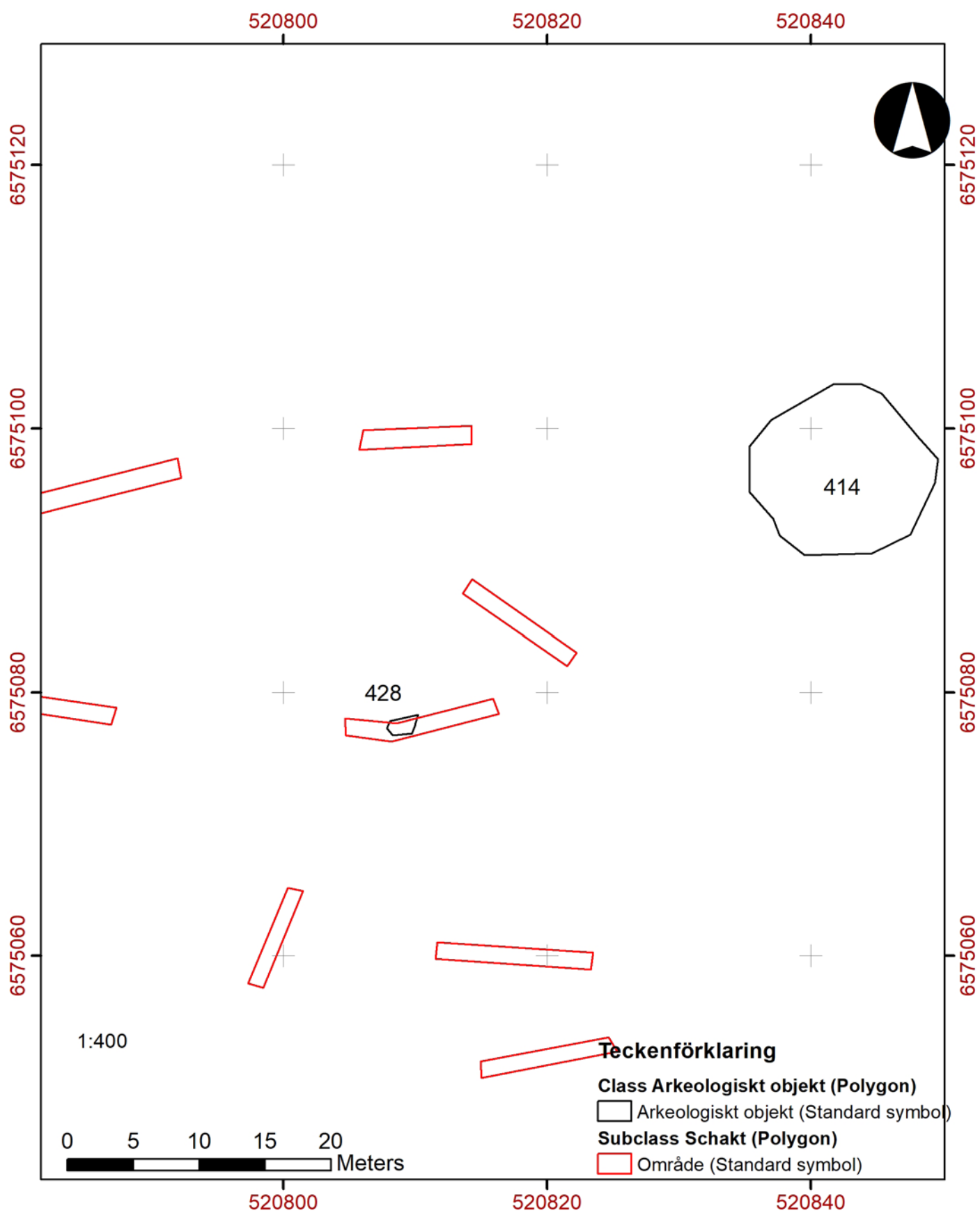
Schaktnr	Mått LxBr (m) Dj (m)	Beskrivning	Anläggningar
200	11,5x1,8 0,2-0,3	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	6 stycken: A206, A216, A224, A230, A37, A263
241	8x1,8 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
245	8x1,8 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
250	8x1,0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
255	4,7x1,8 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
259	4,6x1,8 0,3	Sank mark, siltig	—
284	6,9x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	A268, A273, A279
296	5,7x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	A300
324	24,7x1,4 0,2-0,3	Siltig jord, marken relativt sank	—
328	17,9x1,4 0,2-0,3	Siltig jord, marken relativt sank i västra delen. I öster var marken belägen något högre belägen och bestod av morän	—
332	8,2x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
356	9,9x1,4 0,2-0,3	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	A344, A365, A371
379	7,4x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
398	10,2x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
402	10,2x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
406	11,8x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
410	11,8x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
435	11,9x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	A428
442	9,6x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—

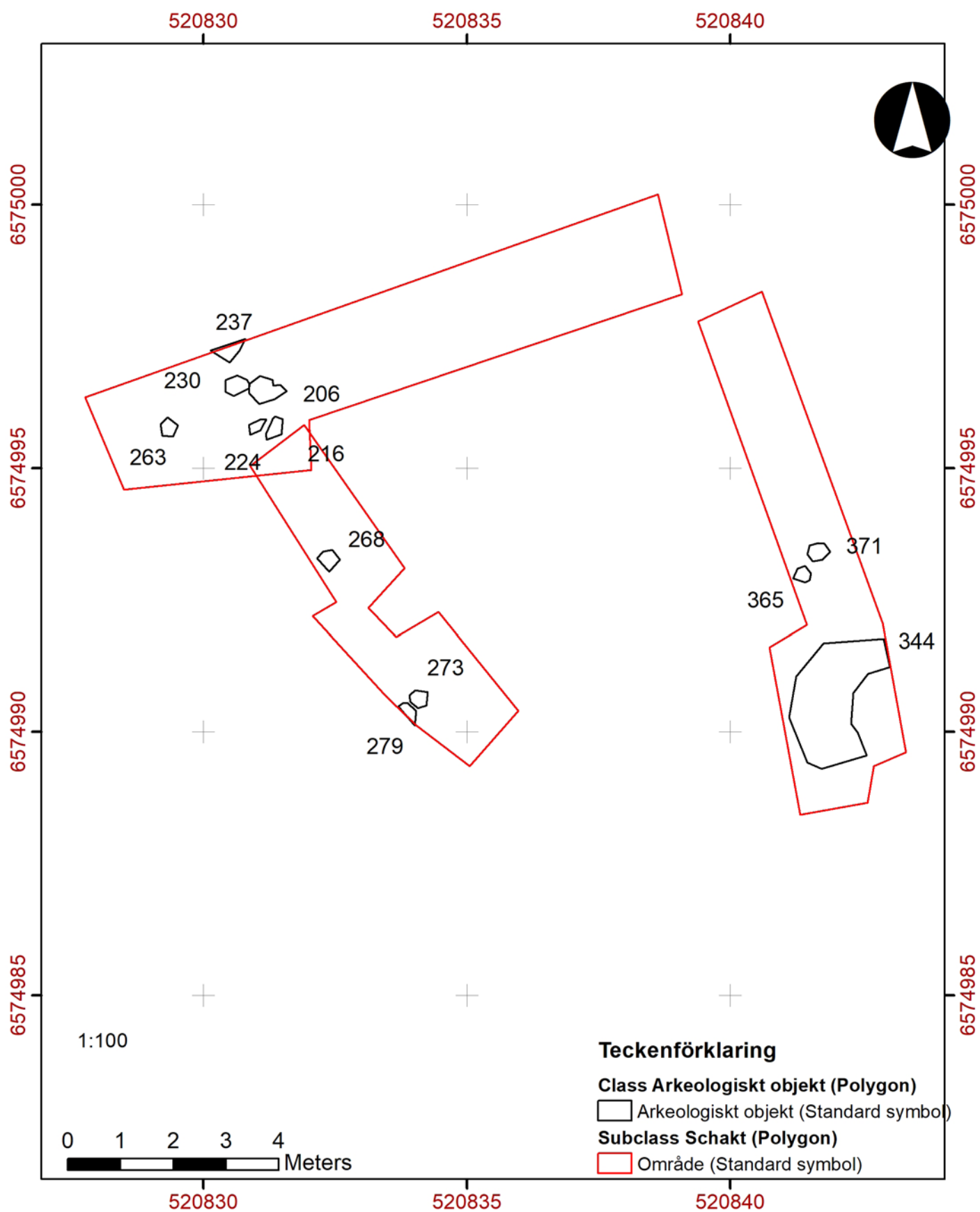
Schaktnr	Mått LxBr (m) Dj (m)	Beskrivning	Anläggningar
446	8,6x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
450	12,3x1,4 0,2	Skogsförna över 0,1 meter matjord. Därunder sandig morän.	—
454	7,0x1,4 0,2	Sandig morän, något sankt	—
458	7,8x1,4 0,2-0,3	Sandig silt	—
462	4,0x1,4 0,2-0,5	Grävt i våtmark/vattenhål. I botten silt	—

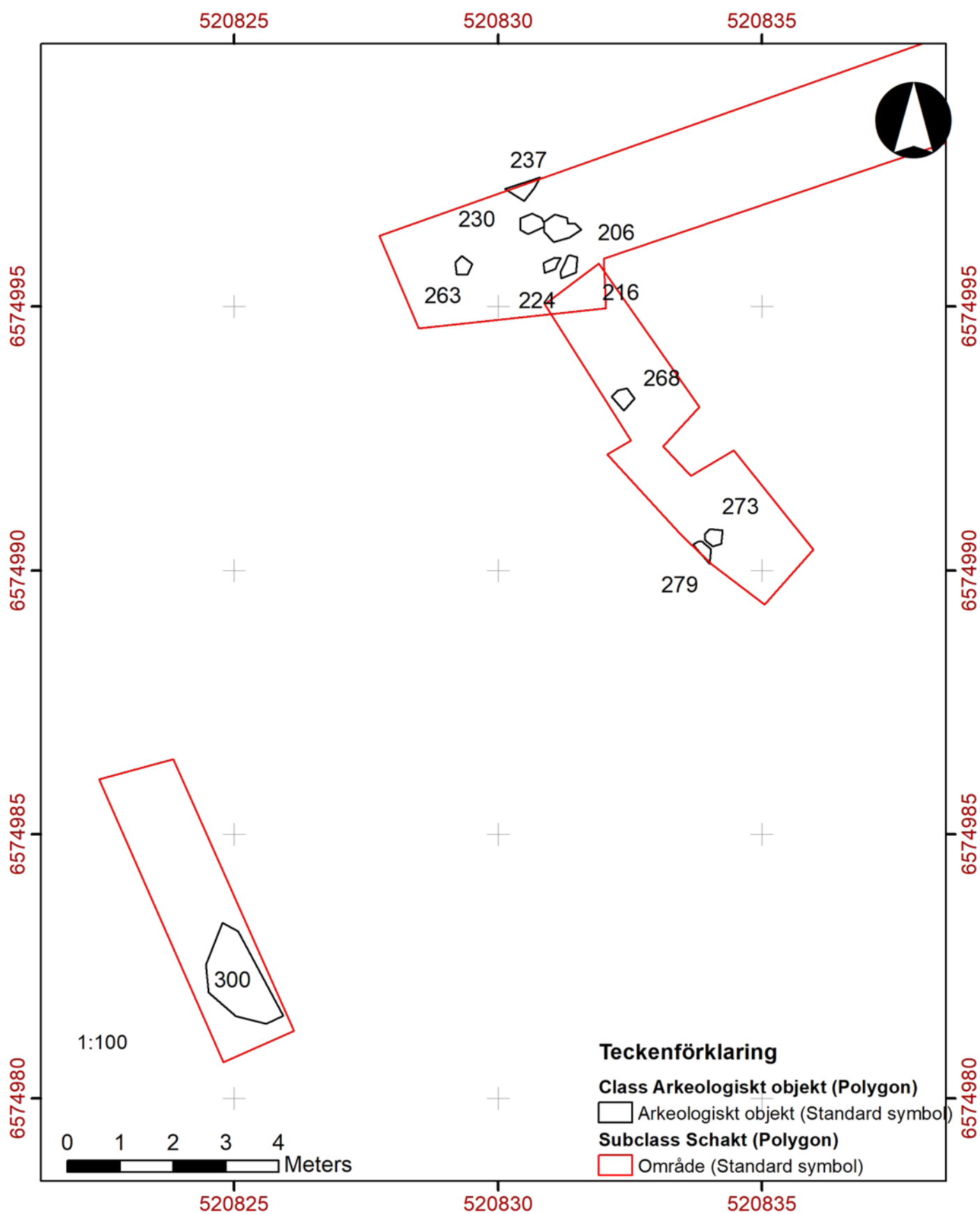
Bilaga 2. Anläggningstabell

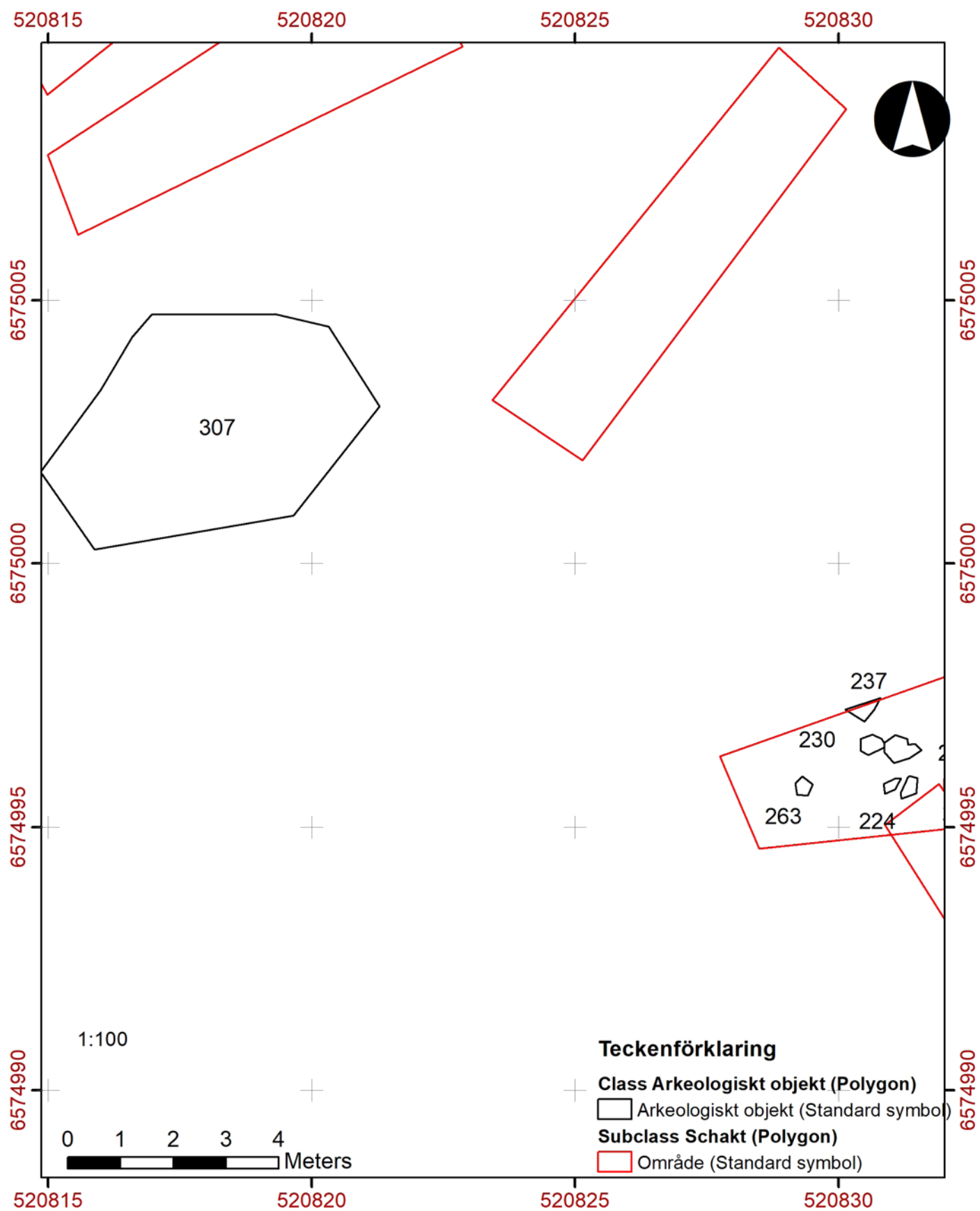
Anlnr	Sakord	Mått (m)	Beskrivning
206	Stolphål	0,7x0,5	Mörkfärgad, gråaktig silt. Ej grävd
216	Stolphål	0,5x0,3	Mörkfärgad, gråaktig silt. Grävdes och hade ett djup av 0,2 meter. Plan botten.
224	Stolphål	0,4x0,3	Mörkfärgad, gråaktig silt. Ej grävd
230	Stolphål	0,5	Mörkfärgad, gråaktig silt. Ej grävd
237	Stolphål	0,7	Halva anläggning inom schakt. Mörkfärgad, gråaktig silt. Grävdes och hade ett djup på 0,3 meter. Sluttande väggar, kan vara djupare då endast halva anläggningen grävdes.
263	Stolphål	0,3	Mörkfärgad, gråaktig silt. Ej grävd
268	Stolphål	0,4	Mörkfärgad, gråaktig silt. Ej grävd
273	Stolphål	0,4	Mörkfärgad, gråaktig silt. Grävd, hade ett djup på 0,2 meter. Tydligt stolphål. Stenskonig. Låg i kontakt med A279
279	Stolphål	0,4	Mörkfärgad, gråaktig silt. Grävd. Ej synligt djup då anläggningen till delar låg utanför schaktet.
300	Röjningsröse	2,0	Halva anläggningen låg utanför schaktet. Upplagd av <0,5 meter stora sten. Ej synligt före avbaning.
307	Röjningsröse	6x4,5	Stort röse upplagt av 0,5-1,0 meter stora block. Synlig ovan mark.
344	Röjningsröse	2,5	Upplagt runt större block. Bestod av 0,2-0,5 meter stora sten. Endast blocket synligt före avbaning.
365	Stolphål	0,4	Rund anläggning med mörkfärgad siltig sand. Ej grävd
371	Stolphål		Rund anläggning med mörkfärgad siltig sand. Ej grävd
414	Röjningsröse	14x12	Röse av 0,5-1,0 meter stora stenar, flera sprängda. Sannolikt upplagt i sen tid
428	Röjningsröse	2,5	Halva röset synligt i schaktet. Bestod av mindre sten (<0,4 meter) och var övertorvat.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:59

